

บทที่ 7

ปรากฏการณ์นิยม : ประสบการณ์ภายในจิต

แนวคิดสำคัญ

การศึกษาเรื่องจิตต้องให้ความสนใจกับประสบการณ์ภายในจิต โดยศึกษาถึงปรากฏการณ์คือการรู้ถึงเนื้อแท้(Essence) ซึ่งคุณสมบัตินี้สำคัญของสิ่งต่างๆ โดยอาศัยสัญชาตญาณ(intuitive) และทำการวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในจิตใจให้ละเอียดเพื่อที่จะกำหนดหาส่วนประกอบที่แท้จริงของจิตวิญญาณ

จุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์ปลายทาง

มีความรู้ ความเข้าใจกระบวนการของการเกิดประสบการณ์ภายในจิต

จุดประสงค์นำทาง

1. อธิบายแนวคิดเรื่องประสบการณ์ภายในจิตของฟรานส์ เบรันทาโน ได้
2. อธิบายแนวคิดเรื่องประสบการณ์ภายในจิตของเอ็ดมุนด์ ฮุสเซอร์ล ได้

ฟรานส์ เบรันทาโน (Franz Brentano:1838-1936)

ฟรานส์ เบรันทาโน นักปราชญ์ชาวเยอรมัน ถือว่าปรากฏการณ์คือการรู้ถึงเนื้อแท้ (Essence) ซึ่งคุณสมบัตินี้สำคัญของสิ่งต่างๆ โดยอาศัยสัญชาตญาณ(intuitive) ทำการวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในจิตใจให้ละเอียดลงไป เพื่อที่จะกำหนดหาส่วนประกอบที่แท้จริงของจิตวิญญาณ ที่ทำให้มนุษย์มีประสบการณ์ต่อสิ่งภายนอก

อารมณ์และปรากฏการณ์ทางร่างกาย

มนุษย์ควรที่จะตระหนักถึงการมีประสบการณ์ภายในจิตของตนเองที่เรียกว่า “อินเนอร์ พีรีเซพชัน” (Inner Perception or Ideal Introspection) เพราะว่ามันเป็นสาเหตุให้เกิดความรู้หรือสัญชาตญาณ(intuitive) ที่มั่นคงและแน่นอน อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็มีความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ภายนอก ซึ่งเป็นสภาวะที่มีอยู่จริง แต่เราก็ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าสิ่งภายนอกที่เราเรารู้ นั้นอาจจะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏต่อเราโดยที่สิ่งนั้นแตกต่างจากความเป็นจริง เช่น เราจะหาความรู้สึกลงในใจได้ขึ้นเสียไม่ได้ ถ้าไม่มีเสียงที่เราจะรับฟัง หรือเราจะไม่มีหวังถ้าไม่มีสิ่งใดให้เราหวัง ฯลฯ แนวความคิดเช่นนี้แสดงว่าส่วนหนึ่งของจิตใจของเราได้สร้างสิ่งนั้นขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการแห่งปรากฏการณ์ของจิตซึ่งมี 3 ขั้นตอนคือ

- 1) มโนภาพ (concepts)
- 2) การรับรู้ประสบการณ์(experiences)
- 3) อารมณ์ต่างๆ (feeling)

เบรนท์โน ถือว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมนุษย์ได้รับรู้ต้องอาศัยกระบวนการทางจิตเป็นหลัก กระบวนการทางจิตที่ว่ามี ส่วนประกอบ 3 ประการคือ

- 1) วัตถุจิต(images) เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ภายนอก
- 2) การคิดหาเหตุผล(judgments)
- 3) อารมณ์(feeling) เช่น ความต้องการ ความพึงพอใจ ความเสียใจ ฯลฯ

เจตจำนง

เนื่องจากกระบวนการทางจิตนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอก ความรู้สึกของมนุษย์ จึงต้องมีความเกี่ยวข้องกับวัตถุที่จิตรับรู้ แม้ความต้องการก็ต้องเกี่ยวกับวัตถุที่จิตต้องการ และการรับรู้ก็ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรายอมรับ สิ่งเหล่านี้เป็นเจตจำนง(intention) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของจิต และเป็นสิ่งที่จิตสร้างขึ้นเองโดยไม่มีในกระบวนการของวัตถุภายนอก นั่นคือจิตทำหน้าที่ 2 ขั้น คือ จิตใจของเราเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ภายนอกซึ่งเป็นสิ่งรูปธรรม จากนั้นจิตจะแสดงพฤติกรรมอันเป็นเรื่องของกระบวนการทางจิตเอง แสดงว่าจิตได้สร้างประสบการณ์ภายใน หรือประสบการณ์ทางจิต(inner perception) ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดขึ้นของความรู้เชิงสัญชาตญาณ และจะนำมาซึ่งความรู้ที่มั่นคงและแน่นอน

เอ็ดมุนด์ ฮุสเซอร์ล (Edmund Husserl: 1895-1938)

เอ็ดมุนด์ ฮุสเซอร์ล ชาวเยอรมันเป็นศิษย์ของเบรนท์ทาโน ได้อธิบายแนวความคิดทางปรากฏการณ์นิยมเสียใหม่ โดยใช้การวิเคราะห์ถึงรายละเอียดของกระบวนการทางนามธรรม และบรรยายปรากฏการณ์ตามความรู้ที่ได้จากปรากฏการณ์โดยตรง ปราศจากอคติใดๆ ทั้งสิ้น

การวิเคราะห์กระบวนการทางนามธรรม

ฮุสเซอร์ล ถือว่าการวิเคราะห์กระบวนการทางนามธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะเข้าถึงสภาวะที่มีอยู่ด้วยตัวมันเอง ซึ่งมีอยู่ 3 ขั้นตอนคือ

1) การวิเคราะห์สภาวะที่แท้จริง(Philosophy Reduction)

เป็นการแยกเอาสิ่งที่มีลักษณะเป็นอยู่ในตัวมันเองออกจากสิ่งที่ผ่านเหตุผล มุ่งให้ความสนใจแต่สิ่งที่เห็นได้โดยตรง หรือสิ่งที่ให้ความรู้โดยสามัญเท่านั้น ซึ่งจะทำให้เราพบว่าสภาวะแห่งจิตนั้นเป็นภาวะที่มีอยู่อย่างแน่นอน โดยที่ไม่ต้องสงสัย จากนั้นให้ความสนใจของเราทั้งหมดมาอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าเนื้อแท้(Essence)ซึ่งมีสภาวะเป็นสากลที่ทุกคนสามารถรับรู้ได้ และจะให้เราพบถึงความมีอยู่ของสิ่งแท้จริง โดยผ่านพฤติกรรมทางจิตใจ และจะนำไปสู่การรู้แจ้งถึงสิ่งภายนอกทั้งหมดที่ปรากฏให้จิตเรารับรู้ถึง ยกเว้นสิ่งที่เหนือประสาทสัมผัสของเรา เช่น เมื่อเราเห็นสิ่งที่มีสีเขียว สีเขียวจะปรากฏอยู่ในจิตของเราทันที แต่ถ้าเราชินชัณถึงสีที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส เราก็ไม่สามารถที่จะมีความรู้สึกเกี่ยวกับสีนั้นๆ ได้(ยกเว้นการอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสภาวะของคลื่นแสงที่เกี่ยวข้องกับสี) แต่การวิเคราะห์สภาวะที่แท้จริงนี้ถือว่าสิ่งที่ให้ประสบการณ์โดยตรง เป็นสิ่งที่จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่สามารถชินชัณความแน่นอนแก่ตัวเราได้ และเราไม่จำเป็นที่จะต้องพูดถึงสีในลักษณะที่เราเองก็ไม่เข้าใจด้วยประสบการณ์สามัญ

2) การวิเคราะห์สภาวะที่เกี่ยวกับจิตที่เป็นจินตนาการ(Ideas)

สภาวะของสิ่งที่ปรากฏและสิ่งที่จิตรับรู้ นั้น มีลักษณะสากลที่เราสามารถที่จะเห็นหรือรับรู้ได้โดยการช่วยเหลือจากสภาวะของจินตนาการ(Ideas) ที่เรียกว่า “The Technique of Eidetic Reduction” เพื่อค้นหาสภาวะของความรู้สึก(Consciousness)

3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ของจิตกับสิ่งภายนอก

ถึงแม้ว่าสภาวะพื้นฐาน(Phenomena) จะปรากฏอยู่ในใจของเรา แต่เราต้องไม่นึกว่าภาวะพื้นฐานนั้นอยู่ในจิตก่อนแล้ว และการที่เราจะเข้าใจมันเราต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง

วัตถุ และสภาวะพื้นฐาน(Phenomena) หรือระหว่างวัตถุและสิ่งที่มีมันปรากฏให้เราเห็น จึงมันจะทำให้เราทราบถึงการสัมผัสทางเสียง ทางอารมณ์

สภาวะ 3 ประการ (The Triadic Formular)

สิ่งต่าง ๆ มีสภาวะที่แท้จริง หรือ สภาวะที่แท้จริงแห่งวิญญาณอันบริสุทธิ์ (Pure Consciousness) ที่เราไม่ต้องสงสัยอยู่ 3 สภาวะคือ

1) ความนึกคิด (Ego : The Phenomenological Ego) หมายถึง ความนึกคิดนั้นมีอยู่ภายในตัวของเรา มนุษย์จึงไม่ควรแสวงหาสังขารภายนอก การหันมาให้ความสนใจกับตัวเองจะทำให้พบว่าสังขารนั้นมีอยู่ในตัวของเราเองและก็มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนและมีอยู่อย่างสมบูรณ์

2) การคิดปรุงแต่ง (Cogito : The Cogitations or Noesis) หมายถึง การที่ปรุงแต่งสิ่งที่เราคิดเรารับรู้ เช่น ความสงสัย ความเข้าใจ ความปรารถนา ความโกรธ ความเกลียด ความพอใจ ความไม่พอใจ รวมทั้งความตั้งใจอื่นๆ

3) การรับรู้อารมณ์ภายนอก (Noema : The Gogitata) หมายถึง การรู้อารมณ์ภายนอกโดยเฉพาะถ้าสิ่งใดก็ตามที่เราให้ความสนใจ สิ่งนั้นเราจะรับรู้ได้ดี และทุกครั้งที่มีพฤติกรรมทางจิต(Noesis) จะต้องมีอารมณ์(Noema) เสมอ และทุกครั้งที่เราคิดก็จะต้องมีสิ่งที่ทำให้เราคิดเสมอ

ปรากฏการณ์ที่อยู่เหนือประสบการณ์(Transcendental Phenomenological Idealism)

กระบวนการทางประสบการณ์ ที่ผ่านทางความรู้สึก ความนึกคิด นั้นจะมีวิญญาณหรือจิต (Ego)² เป็นตัวรับรู้สิ่งต่างๆ อย่างไรก็ตามเราไม่สามารถที่จะเห็นความมีอยู่ของมันได้ เนื่องจากมันเป็นสภาวะทางนามธรรม แต่เรารู้อยู่เสมอว่าตัวเรานั้นมีวิญญาณและตัวเรานั้นคือวิญญาณ สิ่งต่างๆที่ปรากฏแก่ตัวเรานั้นก็เป็นสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยวิญญาณ ซึ่งทำให้เราสามารถเข้าใจถึงความมีอยู่จริง (Reality) ของสิ่งต่างๆในโลก ความรู้นี้เราเรียกชื่อว่า ปรากฏการณ์วิทยา (The Phenomenological View or Phenomenology³)

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักศึกษาพิจารณาถึงกระบวนการคิด การเกิดประสบการณ์ในจิตของตน เปรียบเทียบกับแนวคิดของของฟรานส์ เบรันทาโน และเอ็ดมุนด์ ฮุสเซอร์ล

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายแนวคิดเรื่องประสบการณ์ภายในจิตของฟรานส์ เบรันทาโน
2. สภาวะที่แท้จริงของจิตวิญญาณตามแนวคิดของเอ็ดมุนด์ ฮุสเซอร์ล เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ

---

¹ Stephen Priest *Theories of the Mind* (New York: Houghton Mifflin Company 1991)p. 187.

² *Ibid.*, p.205.

³ Phenomenology หรือ ปรัชญาการณวิทยา หมายถึง วิธีการทางปรัชญา ที่บรรยายปรากฏการณ์ตามความรู้ โดยตรงที่ได้จากปรากฏการณ์ แต่ในสมัยเฮเกิล(Hegel) คำนี้ หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องจิต โดยพิจารณาเรื่องจิตสมบูรณ์(absolute mind) ในลักษณะต่างๆ